

se ponizno baci do nogu Petrovih i zamoli da bude primljen u ovčinjak njegov“. („Osservatore Romano“, 26. veljače 1920. — Dopis iz Washingtona od 8. veljače 1920.).

Rim 1920.

S. Sakač D. I.

PISMA MLADIĆU NA RASKRŠĆU.

PISMO 4.

Čovjek može da spozna istinu.

Pet ću Ti temeljnih istina dokazati; na njima ćeš moći da sazdaš sigurnu zgradu kršćanstva, a tih je petero istina ovo: mi možemo umom svojim spoznati istinu (1), napose pak da ima Bog (2); Isus Krist je Bog (3), pa je osnovao Crkvu (4), a ta je katolička (5). Danas ću Ti dokazati prvu od tih pet istina.

U filozofiji su dva oprečna odgovora na pitanje, da li možemo spoznati istinu; skepticism veli: ništa ne možeš sigurno znati pa ni to, da li ti isti postojiš; kad velimo, da je $2 \times 2 = 4$, tko zna, da li je baš 4 ili 5.

Ali: skepticism sam sebi protuslovi, jer veli da o ničemu ne možemo bit stalni, a zahtijeva da budemo stalni o njegovoj ispravnosti, pa i sami skeptici uvjereni su o ispravnosti svoje tvrdnje, dakle sami skeptici priznaju, da možemo spoznati istinitost ove tvrdnje: ništa ne možeš sigurno znati pa ni to, da li ti isti opstojiš. Drugim riječima skeptici, koji poriču, da možemo spoznati istinu, hoće da nas uvjere, da ćemo u njih spoznati pravu istinu i kod nijedne druge filozofske škole.

Racionalizam ili dogmatizam (u novo doba Hegel) veli: nema ništa što naš razum ne bi mogao dokučiti.

Ali: sama povijest filozofije pobija racijonalizam. Da naime ljudski um može jasno spoznati svaku istinu, kako veli racijonalizam, ne bi bilo toliko mnoštvo filozofskih sistema u prošlosti i sada, a kad tamo vidimo, da danas kao i prije što jedan filozof kaže bijelo drugi veli crno. Docet: Skepticizam i racijonalizam.

Istina je u sredini: čovjek može doći do istine, ali opet ne može on svoj razum tako visoko cijiniti, da bi mogao sve shvatit. Razum se ljudski mora poslužiti nekim pomagalima, koje nazivamo kriterijama.

PO KOJIM SE KRITERIJAMA MOŽEMO DOVINUTI ISTINE?

1. **Kriterija: vjera.** Ovdje nije samo govora o vjeri kršćanskoj ili katoličkoj. Kažemo samo, da ti možeš biti siguran, da je na pr. netko nešto rekao, ako vjeruješ jednom vjerodostojnom svjedoku.

Racijonalizam veli: ništa nemoj vjerovati, dok svojim očima ne vidiš ili ti ne bude jasno kao $2 \times 2 = 4$.

Ali: koji racijonalista nije siguran, da je živio Julije Cezar ili Napoleon Veliki? A nije siguran zato, što ih je vidio, nego što vjeruje povjesničarima. Na isti način svaki je racijonalista siguran o mehanizmu nebeskih tjelesa, pak makar se ne bavio astronomijom. A siguran je ne zato, što mu je sve to jasno, nego što vjeruje stručnjacima, astronomima.

Teško bi nama bilo, kad ne bismo nikome vjerovali. Međutim znanosti malo mare za tvrdnje racijonalista, pak lijepo napreduju baš zato, što vjeruju vjerodostojnim svjedocima a to su: povijest, zemljopis i t. d.

Naravno čovjek, kome vjeruješ, može te prevariti, ako hoće. Ali ako je tebi jasno, da te neće ili ne može da prevvari, možeš biti siguran o onom,

što ti priopćuje, koliko da si to sam vidio. Kad na pr. profesor povijesti govori o Cezaru, mogu daci pomisliti, profesor nas vara. Ali oni će i ovo promisliti: profesor je učio, nema nikakvog interesa, da nas vara, svi ostali tvrde o Cezaru što i on, pak i oni, kojima je povijest struka. Dakle trebalo bi da budu svi dogovorni, da nas hoće prevariti, a zašto? Zato kad na ovaj način vjeruješ t. j. kad ti je ovako jasno, da te ne će da vara onaj, koji ti što tvrdi, poslije si se **sam** često uvjerio, da je istinu rekao. Na pr. kad su ti toliki i toliki govorili o Zagrebu, povjerovao si njima i onim novinama, knjigama, ilustracijama na kojima je ime Zagreba, pak si otputovao i na koncu si u Zagreb stigao. Dakle: makar ti nešto i ne bilo samo u sebi jasno ili evidentno, makar ti saznao za nešto tek po svjedocima, opet možeš ono uzeti kao posve sigurno, a to je onda, kad si siguran, da je vjerodostojan onaj, koji ti nešto priopćuje ili svjedoči.

Po tom je posve opravdano kršćansko vjerovanje u neke istine, kojih ne možemo dokučiti, samo ako smo jasno spoznali, da na pr. Krist, koji nam ih je kazao, zaslužuje da mu vjerujemo.

2. Kriterija: čutila. Čutilima gledamo cvijet, slušamo pjevanje ptice itd. pak onda velimo, da je cvijet krasan, da slavulj milo pjeva.

Realizam ili empirizam veli: samo ono što okom, uhom, op'pom itd. spoznaješ, možeš kazat da opstoji, ali ne možeš kazat da ima na svijetu kreposti, opačina, pošto ih nijesi ni vidio ni čuo.

Ali: kad ja mislim na lijepi cvijet, znak je, da sam ga prije spoznao očima. Da ga nijesam vidio, nikad ne bih pomislio na cvijet, kao što rođeni slijepac nema pojma, što je crveno, a što bijelo. Kad ja pak velim, da na svijetu ima ljubavi, mržnje, znači, da sam tu ljubav ili mržnju osjetio. Nijesam je ni vidio ni čuo, ali ipak znam dobro, što je ljubav, a

što je mržnja; dakle upoznao sam ih nečim drugim, što nije ćutilo. Empiriste sami znaju dobro, što je ljubav, mržnja itd., dakle i oni su spoznali to bez ćutila.

Idealizam (Kant) pak veli: svijet, koji vidiš, zapravo ne postoji, to je samo kao jedna slika u tvojim moždanima, a izvan tvojih moždana nema ništa, ti si samo umišljaš ovaj svijet.

Ali: Kant i ostali idealiste, kad bi ogladnjeli, ne bi sjeli za prazan stol i umišljali si, da je pun jela, pak bi umišljeni kruh ili umišljeno meso jeli. Dakle sami razlikuju između jedne stvari samo umišljene i stvari, koje si ne umišljaju, nego ju spoznaju opipom, okusom. Kad bi sve stvari, što ih vidimo, čujemo itd., bile samo umišljene, onda jamačno ne bismo mogli razlikovati komad umišljenog kruha od komada realnoga kruha.

Zato mi velimo: ćutilima možemo spoznati svijet, ali također i nekom drugom duševnom moći, kojom spoznajemo ono, što ne pada pod osjetila, a to je um.

3. Kriterija: umna spoznaja. Ova se spoznaja dijeli na dvoje: 1. Neposredna spoznaja. Ovom spoznajom ti spoznajesh sama sebe, pak veliš, da ti opstojiš na svijetu. Ovom spoznajom tebi je jasno, da ova knjiga, koja je sad bijela, ne može da bude u isti mah crna.

Nativizam veli, da se tebi čini, da opstojiš, ali uistinu ti ne opstojiš.

Ali: nativiste da nijesu uvjereni, da sami opstoje, drugim riječima da nijesu uvjereni o lažnosti svoje tvrdnje, ne bi nam to ni govorili. Kako bi nam govorili, kad ne opstoje? Uzalud bi im bio trud i muka.

2. Posredna spoznaja. Ovom spoznajom vidimo, da se na pr. kola niz cestu miču, čovjek ide, ptica leti, pas trči, pak onda velimo, sve se to miče, dakle na svijetu ima gibanja. Istom spoznajom, kad

dodemo kući pak nađemo pismo na stolu, zaključujemo, da ga je poštar donio, a prijatelj da ga je pisao i poslao. Nominalizam veli, da ne možemo mi kazati, da je na pr. gibanje jedna pojava na svijetu, i to zajednička mnogim stvarima, kao što je svjetlost jedna pojava itd. Ako pustim kamen iz ruke, pane, ali po nominalistima ne bi ti mogao zaključiti, da će i drugi kamen pasti, ako ga pustiš iz ruke.

Ali: Kad bi to bilo, kako oni kažu, zašto su oni isti uvjereni i nimalo ne sumnjaju, da bi se ubili, kad bi skočili kroz prozor, jer ako su se drugi tako ubili, ne bi se smjelo zaključiti, da će se svak ubiti t. j. da će padati ili da će se micati. Po nominalistima morala bi se baciti cijela mehanika, koja se osniva na gibanju kao općenitoj pojavi.

Amicus.

EN SAM POZDRAV.

Beli se cesta, v daljo sega,
 življenje vre po nji od jutra v noč,
 hiti v nevzdržnem teku mimo cerkve....
 Kdo misli nanj, ki notri je navzoč?

En sam pogled, en sam pozdrav mu nesi
 ti, ki razjeda dušu ti bolest,
 odvel ti bo bridkost, zacelil rane,
 srečnejši boš odšel v vrvenje cest.

Minuti dve se zglesi pri Gospodu,
 nasul bo blagoslova ti v roke,
 oltarna luč bo dušo ti ogrela,
 stopila nova radost bo v srce.